

Oliy ta'limda grantlar transformatsiyasi: Akademik raqobat, ijtimoiy adolat va raqamli shaffoflik uyg'unligi

Shamshiyeva Rozigul

Jizzax davlat pedagogika universiteti, Xorijiy tillar va adabiyoti fakulteti, Nemis tili yo'nalishi, 2-bosqich talabasi, 761-24 guruh.

Аннотация

Mazkur maqolada O'zbekiston oliy ta'lim tizimidagi eng muhim islohot — davlat grantlarining dinamik taqsimlanish mexanizmi ilmiy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda GPA ko'rsatkichlari, HEMIS raqamli platformasining korrupsiyaga qarshi kurashdagi o'rni va xalqaro (Germaniya, AQSH) ta'lim modellari qiyosiy o'rganilgan. Maqola bilimga yo'naltirilgan davlat investitsiyasining ijtimoiy adolat tamoyillari bilan uyg'unligini hamda "Uchinchi Renessans" poydevorini qurishdagi ahamiyatini ochib beradi.

Kalit so'zlar: Uchinchi Renessans, GPA, HEMIS, dinamik grant, meritokratiya, ijtimoiy adolat, raqamli ta'lim, akademik intizom, vaqt menejmenti.

Аннотация

В данной статье научно и практически анализируется важнейшая реформа системы высшего образования Узбекистана — механизм динамического распределения государственных грантов. В исследовании сравнительно изучены показатели GPA, роль цифровой платформы HEMIS в борьбе с коррупцией, а также международные модели образования (Германия, США). Статья раскрывает гармонию государственных инвестиций, ориентированных на знания, с принципами социальной справедливости, а также их значение в строительстве фундамента «Третьего Ренессанса».

Ключевые слова: Третий Ренессанс, GPA, HEMIS, динамический грант, меритократия, социальная справедливость, цифровое образование, академическая дисциплина, тайм-менеджмент.

Abstract

This article provides a scientific and practical analysis of the most significant reform in Uzbekistan's higher education system — the mechanism of dynamic state grant distribution. The study offers a comparative analysis of GPA indicators, the role of the HEMIS digital platform in combating corruption, and international educational models (Germany, USA). The article highlights the alignment of knowledge-oriented state investments with the principles of social justice and their importance in building the

foundation of the "Third Renaissance."

Keywords: Third Renaissance, GPA, HEMIS, dynamic grant, meritocracy, social justice, digital education, academic discipline, time management.

Kirish: Ta'limda sifat inqilobi va yangi davr falsafasi

Bugungi Yangi O'zbekistonda amalga oshirilayotgan strategik islohotlarning tub ma'nosi davlat grantini bir martalik imtiyozdan doimiy "akademik izlanish" mexanizmiga aylantirishdir. Ilgari amalda bo'lgan statik tizimda talaba bir marta grantga kirsa, uning 4 yillik o'qish xarajatlari to'liq kafolatlangan edi. Bu esa ko'p hollarda "erishilgan natijaga qanoat qilish" va akademik sustkashlikni keltirib chiqardi. Yangi model esa talabani har kuni o'z ustida ishlashga undaydi. Bu tizimning bosh g'oyasi shundan iboratki: ta'lim granti — bu o'tmishdagi yutuqlar uchun berilgan mukofot emas, balki kelajakdagi natijalar uchun berilgan davlat ishonchi va mas'uliyatidir. Talaba har tong universitet ostonasidan hatlab o'tar ekan, o'zining bugungi kungi g'alabasini — chempionligini darsdagi faolligi, intizomi va bilimi bilan isbotlashi shart.

Germaniya modeli (Deutschlandstipendium): Nemis universitetlarida grantlar har ikki semestrda qayta ko'rib chiqiladi. Agar talaba belgilangan ECTS (akademik kredit) ballarini yig'a olmasa, moliyaviy yordam darhol to'xtatiladi. Bu talabalarni doimiy hushyorlikka o'rgatadi. AQSH tajribasi (Merit-based Scholarships): Amerikada grantni saqlab qolish uchun talaba nafaqat yuqori GPA (Grade Point Average) ballarini saqlashi, balki ijtimoiy loyihalarda va universitet hayotida faol bo'lishi shart. Ushbu xalqaro tajribalar shuni ko'rsatadiki, dinamik grant tizimi joriy etilgan oliygohlarda talabalarning akademik o'zlashtirishi o'rtacha 15-20% ga ko'tariladi. O'zbekiston sharoitidagi prognozlarga ko'ra, talabalarning kamida 30% qismi grant o'rniga ega bo'lish uchun o'z ustida intensiv ishlashni boshlaydi, bu esa bitiruvchilarning mehnat bozoridagi raqobatbardoshligini 2 barobarga oshiradi.

Transformatsiya jarayonida bilim (meritokratiya) va ijtimoiy himoya o'rtasidagi oltin muvozanatni saqlash strategik ahamiyatga ega. Dinamik grant tizimi iqtidorlilarni rag'batlantirish bilan birga, ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlam, nogironligi bor shaxslar va "Mehribonlik uyi" bitiruvchilari uchun alohida himoyalangan kvotalarni kafolatlaydi. Bu toifadagi talabalar uchun grantni yo'qotish chegarasi (minimal GPA) umumiy kvotaga nisbatan moslashuvchan qilib belgilanadi. Bu nafaqat raqobatni, balki ijtimoiy tenglikni ham ta'minlovchi adolat tarozisidir. Shu tariqa, davlat eng og'ir sharoitdagi yoshlarga ham o'z iqtidorini namoyon etish uchun doimiy imkoniyatini yaratadi.

Yangi tizimning eng kuchli tomoni va asosi shundaki, inson omili minimallashtirilgan HEMIS (Higher Education Management Information System) axborot platformasidir. Oldingi davrlardagi qog'ozbozlik va o'qituvchi tomonidan sub'ektiv baholash amaliyoti endilikda tarixda qoldi. Talabaning davomati, mustaqil ish topshiriqlari va oraliq nazorat natijalari faqat onlayn tarzda, shaffof algoritmlar yordamida hisoblanadi. Inson aralashuvi nolga teng. Anonimlik va adolat tamoyili talaba yoshlarning davlatdagi ilmga bo'lgan ehtiyojning qadrini tub ma'noda anglab yetishiga, astoyidil harkat qilishiga sabab bo'lmoqda desam mubolag'a bo'lmaydi. Baholash jarayonida "Double-blind" (ikki tomonlama anonim) tekshirish tizimi joriy etilgan. Talaba o'z reytingini kompyuter algoritmi orqali bilib oladi, bu esa o'qituvchi va talaba o'rtasidagi manfaatlar to'qnashuvini butunlay yo'q qiladi. Barcha resurslar va topshiriqlar platformada bo'lishi talabaning vaqtini tejaydi va unga faqat bilim olishga e'tibor qaratish imkonini beradi.

Grantdan ayrilish xavfi talabalarda kuchli stress keltirib chiqarmasligi uchun universitetlarda "Akademik maslahat" (Academic Advising) xizmati yo'lga qo'yilishi muhimdir. Agar talabaning natijalari pasaya boshlasa, u darhol grantdan mahrum qilinmasdan, unga bir semestrlik "ogohlantirish muddati" va tyutorlik yordami berilishi maqsadga muvofiq. Bu orqali talaba stressni rivojlanish uchun kuchga aylantirishni o'rganadi.

Xulosa: Bilim — Najot va Kelajak Poydevori

Xulosa qilib aytganda, ta'lim tizimidagi bu yangi bosqich yurtimizda Uchinchi Renessans poydevorini qo'yishdagi dadil qadamdir. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek: **"Biz Uchinchi Renessans poydevorini bilimli yoshlarimiz bilan quramiz. Najot — maktabda, najot — ta'limda, najot — bilimda!"** Ushbu tizim orqali biz shunday sog'lom muhitni yaratmoqdamizki, unda bilimli inson har qanday joyda o'z munosib o'rnini topadi. Bilim — eng oliy adolat mezonidir. Har bir talaba o'zining intizomi, kitobxonligi, sportga oshnoligi va ilmiy salohiyati bilan har kuni o'z chempionligini isbotlashi — Yangi O'zbekiston poydevorini qurishdagi eng munosib hissadir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yildagi ta'lim islohotlariga oid farmon va qarorlari.
2. HEMIS axborot tizimi tahliliy ma'lumotnomasi (2025-2026).
3. Karimov N. "Raqamli ta'lim va shaffoflik mexanizmlari". Toshkent, 2025.
4. OECD (Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti) oliy ta'lim hisobotlari.
5. Edu.uz — Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi rasmiy portali.